MERKEZİ YERLEŞTİRME SİSTEMLERİ UZMANI DOÇ. TAYFUN SÖNMEZ, MEVCUT SİSTEMİN RİSKLERİNİ VE ÖNERİSİNİ ANLATTI

ÖSYM sistemi doğrusu aşağı

Ferda BALANCAR
fbalancar@turk.net

Koç Üniversitesi Ekonomi Bölümü doçenti Tayfun Sönmez, merkezi yerleştirme sistemleri üzerine çalışan bir uzman olarak dört yıl önce ÖSYM'nin üniversite seçme sınavında uyguladığı sistemi incelemiş. Ortaya çıkan sonucu ÖSYM'ye iletmiş. Dönemin ÖSYM yönetimi, bu riskin her sistemde olabileceğini belirten bir yanıt vermiş. Ancak Sönmez, ÖSYM'nin uyguladığı sistemin riskini taşımayan bir başka yöntem öneriyor. Sönmez'le mevcut sistemin doğurabileceği sıkıntılar ve kendi önerisi üzerine konuştuk.

**** ÖSYM'nin uyguladığı sistemin taşıdığı riskler nasıl dikkatinizi çekti?***

- Benim uzmanlık alanlarımdan biri, merkezi yerleştirme sistemleridir. Doktoram ve doktora sonrası çalışmalarım da merkezi yerleştirme sistemleri üzerine. Örneğin, hastanelerin doktorlarla eşleşmesi, öğrencilerin yurtlara yerleştirilmesi gibi konularda çalıştım. Türkiye'deki sistem üstüne doğrusu 1997'ye kadar hiç düşünmemiştim. Dünyanın en önemli mikroiktisatçılarından biri olan İspanyol asıllı Andreu Mas - Colell İspanya'da üniversite merkezi yerleştirme sistemine geçilmek istendiğini belirterek bu konudaki görüşlerimi sordu. Türkiye'de de böyle bir sistem uygulandığı için ÖSYM'nin sistemini incelemeye başladım. Önceleri sistemin basit ve sorunsuz olduğunu düşünüyordum ama inceleme sürecinde durumun böyle olmadığını gördüm. İlk başlarda düşündüğüm kadar basit olmamasının nedeni sınavda değişik puan türleri olması ve sınava giren adayların birden fazla puan türünde tercih yapabiliyor olmaları.

ÖSYM sonuçları açıklandı. Yaklaşık 1.5 milyon üniversite adayından büyük bölümü dışarda kaldı. Ama yerleştirme sisteminin azizliğine uğrayıp dilediği tercihe giremeyenler de olabilir! Doç. Sönmez'e göre sistemde yapılacak basit bir değişiklikle bu riski ortadan kaldırmak mümkün.

BASİT BİR ÖRNEKLE BİLE SİSTEMİN RİSKİ ANLAŞILIYOR

Hukuk isteyen iktisata, iktisat isteyen hukuka

Doç. Tayfun Sönmez, sistemin yol açabileceği sorunları şu örnekle anlatıyor:

"İki öğrenci olsun: A ve B. İki de okul: İktisat ve Hukuk. A'nın ilk tercihi İktisat, ikinci tercihiyse Hukuk olsun.

B'nin ise tersi: İlk tercihi Hukuk, ikincisi İktisat.

A, İktisat'a girmek için gerekli olan eşit ağırlıklı türünde 190, B ise 200 puan almış olsun. Hukuk için gerekli olan sözel türünde ise A 200, B 190 alsın.

ÖSYM'nin sistemi öğrencileri önce puan türüne göre sıralayacak. Eşit ağırlıklıda B, sözeldeyse A birinci olacak. Böylece iki aday da ikinci tercihine yerleşecek ve iki bölümün de puanı 200 olarak açıklanacak.

Oysa ikisini de birinci tercihine yerleştirip bölümlerin puanlarını 190'a düşürmek mümkün. Bu örnek, sistemin iki öğrencinin birbirlerinin yerlerini isteyip ters puan aldıkları durumları kaçırabildiğini kanıtlıyor.

Bir başka sıkıntı da daha çok soru cevaplayarak daha alt tercihine girme riski. Örneğin, eşit ağırlıklıda A 190, B ise 200 puan almış olsun. Sözelde ise A 180, B 190 alsın. Eşit ağırlıklıda da sözelde de B birinci olur. Tercihler yukardaki ilk örnekteki gibiyse A da, B de birinci tercihlerine gider. Böylece A daha düşük puanla birinci tercihine gitmiş olur. Yani daha az soru yaptığı için birinci tercihine gitmiş olur. A sözelde biraz daha fazla soru yapsaydı ikinci tercihine girerdi. Diyelim ki A daha fazla sözel soru yaptı ve sözel puanı 200'ü aştı. Bu durumda A'nın sözel puanı eşit ağırlıklı puanından daha yüksek olduğu için ilk tercihi olan İktisat yerine ikinci tercihi olan Hukuk'a girecektir."

yanlış,
adır!

Fotoğraf: Eren AYTUĞ

Koç Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Doç. Sönmez, sistemin değiştirilmesine dair görüş ve önerilerini ÖSYM'ye bildirmiş ama olumlu bir yanıt alamamış.

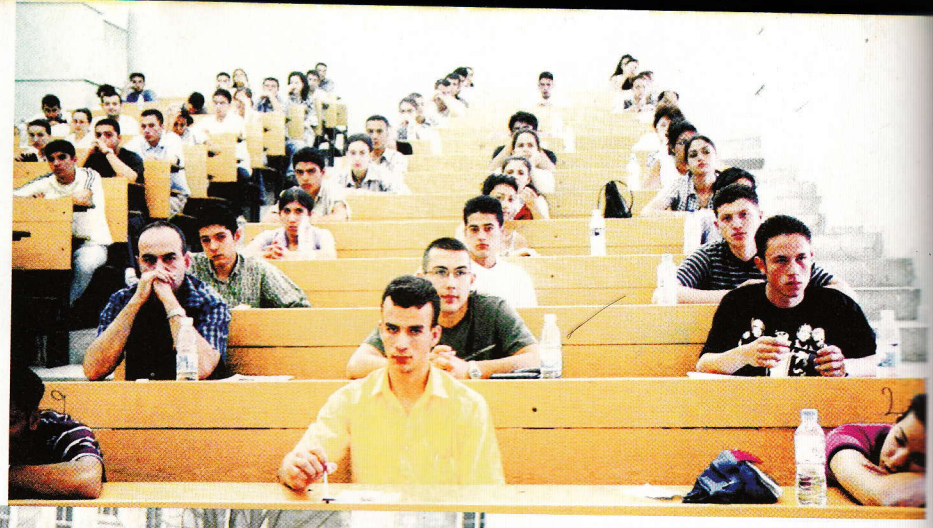

ÖSYM'nin sistemindeki risk milyonda bir de olsa bunun mağduru olup olmadığını anlamak mümkün değil. Bunu anlamak için Doç. Sönmez'in yöntemiyle yeniden değerleme yapmak gerekiyor.

**** Bu durum ne tür sorunlar doğuruyor?***

- Türkiye'deki sistemde öğrenciler önce aldıkları puana göre sıralanıyor. Örneğin, eşit ağırlıklı puan türü alınıyor. Adayın eşit ağırlıklı tercihleri sıralanıyor. Puanına göre aday eşit ağırlıklı bir yere yerleştiriliyor. Aynı şey sayısal ve sözel türlerinde de yapılıyor. Bu ilk etapta birçok öğrenci birden fazla yere yerleştirilmiş oluyor. İkinci etapta şu işlem yapılıyor: Aday eşit ağırlıkta üçüncü, sayısalda beşinci tercihine giriyorsa üçüncü tercihten sonraki tercihleri yok sayılıyor. Aynı işlem tekrar tekrar yapılıyor.

Bu sisteme göre boşluk varsa üçüncü değil daha üst tercihlerime de girebilirim. Bu işlem bütün adayların durumu belli oluncaya kadar sürekli tekrarlanıyor. Her okulun puanı da böyle belli oluyor. Bu aslında sağlıklı ve gelişkin bir yöntemdir. ABD'de hastanelere doktor yerleştirirken de aynı yöntem uygulanıyor. Yöntemin Türkiye'deki uygulamasında temelde iki tür riskten sözedebiliriz: İlk olarak insanlar girmeleri mümkün olan en iyi yere giremeyebilir. İkinci olarak daha çok soru cevaplayarak daha alt tercihine de girebilir. Bu milyonda bir de olsa bir ihtimal ve bunun gerçekleştiğini anlamak da mümkün olmaz.

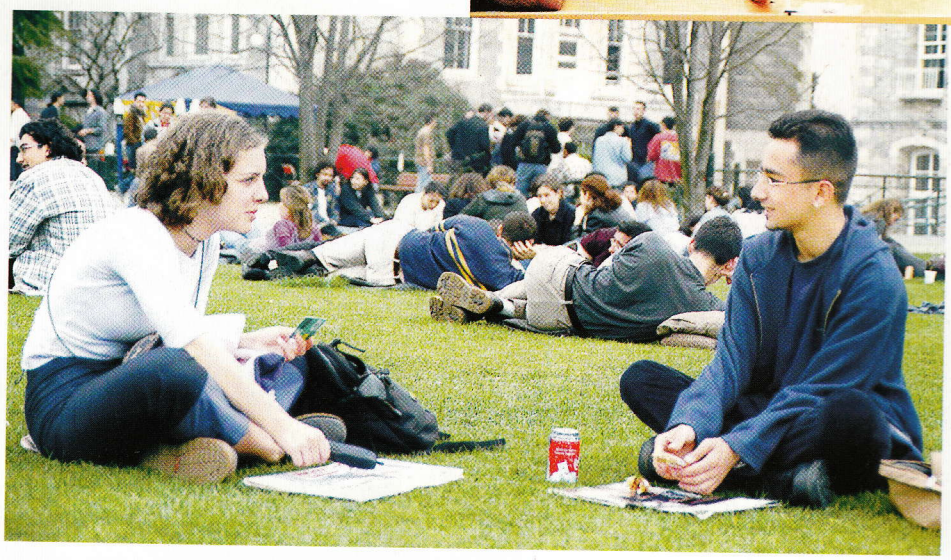

Riskli durum nasıl çözülür?

**** Bunun çözümü var mı?***

- Evet var. ÖSYM'nin yaptığının tersini yapıp önce tercihlere sonra puanlara bakarsanız bu risk sıfıra iner. Sistemde her öğrenci ilk tercihine teklif verse, sonra her okul kendisine yönelik tercihlerden en yüksek puanlıyı alıp diğerlerini reddetse, reddedilenler daha önce kendisini reddetmeyen en yüksek puanlı yere teklif verse, her okul da tuttuğu kişilerden başka yeni gelenler arasında en yüksek puanı alanları kabul etse sorun çözülür. Tercihleri temel alarak ÖSYM'nin sistemindeki riski sıfıra indirmiş olursunuz. İki yöntem de aynı yıl içinde aynı sonucu verebilir. Bu on yıl böyle devam edebilir. Ama onbirinci yıl böyle bir sıkıntı olabilir ve bunun kimse farkına varmaz. Böyle bir sorun olduğunu anlamak için sınava giren tüm adayların dökümüne bu yöntemi uygulamak gerekir.

**** Bu görüşünüze ÖSYM'nin tepkisi nasıl oldu?***

- ÖSYM yetkililerine durumu anlattım. Onlar uzmanlara durumu incelettikten sonra bana bir mektup gönderdi. Mektupta özetle görüşlerime hak verdiklerini ve bilgisayarda bazı simülasyonlar yaptıktan sonra sonucu bana bildireceklerini belirttiler. Bir süre sonra Amerika'dayken bir mektup daha aldım. Mektupta; "Farklı yöntemlerin bazı özel durumlarda farklı sonuçlar vereceği anlaşılmıştır. Bu nedenle yöntemi değiştirmeye gerek görülmemiştir" deniyordu.

**** Sizin yönteminiz de belli bir risk taşıyor olabilir mi?***

- Hayır. Benim önerdiğim yöntemde sözünü ettiğim risk ihtimali sıfır. Bunun dışında farklı bir risk ihtimali de bence yok. Ama sorun tercih noktasında düğümleniyor. ÖSYM diyor ki "Teorik olarak böyle bir risk var ama biz pratikte rastlamadık." ÖSYM'nin sistemi ancak şu mantıkla savunulabilir: "Ben iki adayı da ilk tercihi yerine ikinci tercihine yerleştirsem de en yüksek puanı aldıkları yere gönderiyorum." Buna göre ÖSYM için önemli olan insanların tercihleri değil, aldıkları puan. Bu felsefi bir tercihtir. Bu noktadaki tartışmayı kamuoyuna bırakıyorum. a

TAYFUN SÖNMEZ KİMDİR?

Ödüllü mikroekonomi uzmanı

1969 doğumlu Doç. Tayfun Sönmez, Bilkent Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümü'nü bitirdikten sonra yüksek lisans ve doktorasını Rochester Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde yaptı. 1995 - 2000 yılları arasında Michigan Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde "assistant professor" olarak çalışan mikroekonomi uzmanı Tayfun Sönmez halen Koç Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görevini sürdürüyor. Geçen yıl TÜBA Bilim Teşvik Ödülü'nü alan Doç. Sönmez, ABD'nin en önemli ekonomi ödüllerinden biri olan "National Science Foundation" ödülünü iki kez aldı. Doç. Sönmez'in uluslararası ekonomi dergilerinde yayımlanmış pekçok makalesi var. Sönmez'in ÖSYM yerleştirme sistemiyle ilgili makalesi 1999'da, "Journal of Economic Theory"nin 84. sayısında yayımlandı.